

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

πρόσθεση όχι αφαίρεση
πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 2010-2013

ΔΡΑΣΗ 2: Ενισχυτική Διδασκαλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Σακονίδης Χαράλαμπος

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΔΡΑΣΗ 2: Ενισχυτική Διδασκαλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Τριετία 2010-2013

Επιστημονικός υπεύθυνος
Χαράλαμπος Σακονίδης, Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Αναπληρωτής επιστημονικός υπεύθυνος
Αχιλλέας Δραμαλίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Επόπτες κατά νομό
Ξάνθη: Νικόλαος Ανταμπούφης, εκπαιδευτικός Βθμιας
Ροδόπη: Άκης Μαργαρίτης, εκπαιδευτικός Βθμιας
Έβρος: Βαγγέλης Φακούδης, εκπαιδευτικός Βθμιας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδες
1. Εισαγωγικά	4
2. Κρίσεις εκπαιδευτικών & συντονιστών σχετικές με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας	8
3. Εκθέσεις Εκπαιδευτικού Έργου (των εκπαιδευτικών) και Λειτουργίας της Δράσης (των συντονιστών)	10
4. Αξιολόγηση της Δράσης κατά αντικείμενο: εκθέσεις αξιολόγησης των υπευθύνων κατά αντικείμενο	13
5. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις	16
Παραρτήματα	
Παράρτημα I (Εκθέσεις Εκπαιδευτικού Έργου)	18
Παράρτημα II (Εκθέσεις Λειτουργίας της Δράσης)	28
Παράρτημα III (Δοκιμασία στα Μαθηματικά)	30

1. Εισαγωγικά

Η Δράση της Ενισχυτικής Διδασκαλίας (ΕΔ) αφορά σε ώρες διδασκαλίας πέραν του κανονικού ωραρίου σε μαθητές της μουσουλμανικής μειονότητας που φοιτούν σε Γυμνάσια και σε Λύκεια των τριών νομών της Θράκης και επικεντρώνονται στην Ελληνική Γλώσσα και στη Λογοτεχνία, στα Μαθηματικά και στις Φυσικές Επιστήμες. Βασικός στόχος των μαθημάτων είναι αφενός η ενίσχυση της ελληνομάθειας και αφετέρου η βελτίωση του επιπέδου κατανόησης του περιεχομένου αυτών των αντικειμένων του Αναλυτικού Προγράμματος και, κατά συνέπεια, της σχολικής επίδοσης των συγκεκριμένων μαθητών σε αυτά.

Με βάση τους στόχους της Δράσης, τα εκπαιδευτικά υλικά που συγκροτήθηκαν για την εξυπηρέτηση αυτών των στόχων σε προηγούμενες φάσεις του Προγράμματος «Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη» και τα αποτελέσματα της αξιολόγησής της ανά έτος, ο κεντρικός προσανατολισμός της εργασίας στο πλαίσιο της Δράσης ορίστηκε ως εξής:

α) Για το Γυμνάσιο: η συνεχής παρακολούθηση της εξέλιξης των μαθητών, με στόχο την αποτελεσματική υποστήριξη της μαθησιακής τους προσπάθειας, η σαφής και ρητή σύνδεση των διδακτικών παρεμβάσεων με το τρέχον κανονικό πρόγραμμα του σχολείου και η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών υλικών του προγράμματος.

β) Για το Λύκειο: η ενίσχυση της ελληνομάθειας και της γνωστικής υποδομής των μαθητών και η υποστήριξή τους στην προετοιμασία τους για τις εισαγωγικές εξετάσεις στα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ.

Ειδικότερα, η βασική στόχευση της δράσης κατά τα τρία έτη υλοποίησής της αφορούσε:

- Στη συστηματική παρακολούθηση της εργασίας που πραγματοποιείται στην τάξη και, ειδικότερα, της προόδου των παιδιών σε γνωστικό και σε κοινωνικο-συναισθηματικό επίπεδο
- Στην ισχυροποίηση των 'καλών πρακτικών' εργασίας με τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους συντονιστές
- Στην ισχυροποίηση της στήριξης του εκπαιδευτικού έργου στο πεδίο
- Στην αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για τη στήριξη των εκπαιδευτικών αλλά και για λόγους εποπτείας και συντονισμού του συνόλου του διδακτικού / εκπαιδευτικού έργου.

Τα μαθήματα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας (ΕΔ) πραγματοποιούνταν είτε από διορισμένους εκπαιδευτικούς που υπηρετούσαν στα σχολεία τα οποία συμμετείχαν στο πρόγραμμα, είτε από αδιόριστους εκπαιδευτικούς που επιλέγονταν μετά από σχετική προκήρυξη και αξιολογούνταν με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Όλοι οι παραπάνω εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε πρόγραμμα επιμόρφωσης που οργανωνόταν και υλοποιούνταν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους και εστιάζόταν σε γενικά ζητήματα εκπαίδευσης, κυρίως ευάλωτων μαθητικών πληθυσμών,

πρωτίστως, όμως, σε θέματα μάθησης και διδασκαλίας των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονταν (κατεξοχήν ελληνική γλώσσα, μαθηματικά και φυσικές επιστήμες).

Η υλοποίηση της Δράσης της ΕΔ ξεκίνησε μόλις τον Ιανουάριο του 2011 τον πρώτο χρόνο, και τον Νοέμβριο του 2011 και τον Οκτώβριο του 2012 κατά τα επόμενα δύο έτη αντιστοίχως, εξαιτίας μιας σειράς από πρακτικές δυσκολίες (π.χ., δυσχέρειες στη μετακίνηση των μαθητών) και απρόσμενες ανατροπές (π.χ., περιορισμός της αμοιβής των διορισμένων εκπαιδευτικών από προγράμματα). Ο συνολικός χρόνος υλοποίησης του προγράμματος ανά σχολικό έτος βελτιώθηκε σταδιακά από τους πέντε στους οκτώ μήνες κατά τη συνολική διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος.

Οι σχολικές μονάδες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα κάθε χρονιά επιλέγονταν μετά από συστηματική συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα ανά νομό. Συγκεκριμένα, πραγματοποιούνταν συναντήσεις εργασίας με τα στελέχη της εκπαίδευσης και επισκέψεις σε σχολικές μονάδες των τριών νομών, κατά τις οποίες ενημερώνονταν το εκπαιδευτικό προσωπικό τους για τις δυνατότητες των ενισχυτικών παρεμβάσεων που παρείχε το πρόγραμμα της ΕΔ. Η προεργασία αυτή οδήγησε στην ακόλουθη σύνθεση συμμετοχής σχολικών μονάδων, μαθητών και εκπαιδευτικού προσωπικού ανά έτος εφαρμογής του προγράμματος:

Σχολικό έτος 2010-2011: Στα χειμερινά μαθήματα συμμετείχαν: 24 Γυμνάσια και 6 Λύκεια, με 1535 μαθητές (1241 Γυμνασίου και 294 Λυκείου). Από αυτά, 15 σχολεία ανήκουν στο Ν. Ξάνθης (12 Γυμνάσια και 3 Λύκεια), 9 σχολεία στο Ν. Ροδόπης (5 Γυμνάσια, 2 Λύκεια, Μειονοτικό, Ιεροσπουδαστήριο, Εσπερινό) και 5 σχολεία του Ν. Έβρου (4 Γυμνάσια και 1 Λύκειο).

Στα θερινά μαθήματα συμμετείχαν: 4 Γυμνάσια και 2 Λύκεια, με 182 μαθητές (136 Γυμνασίου και 46 Λυκείου). Από αυτά, 1 σχολείο ανήκει στο Ν. Ξάνθης (1 Γυμνάσιο), 4 σχολεία στο Ν. Ροδόπης (3 Γυμνάσια, 1 Λύκειο) και 1 σχολείο στο Ν. Έβρου (1 Λύκειο).

Συμμετείχαν, μετά από επιλογή, 31 συντονιστές για τα αντίστοιχα σχολεία (κυρίως Διευθυντές των σχολείων) και 210 καθηγητές (διορισμένοι ή ωρομίσθιοι) διαφόρων ειδικοτήτων (113 φιλόλογοι, 47 μαθηματικοί, 46 φυσικών επιστημών και 4 άλλων ειδικοτήτων).

Σχολικό έτος 2011-2012: Στα χειμερινά μαθήματα συμμετείχαν: 25 Γυμνάσια και 7 Λύκεια, με 1.898 μαθητές (1.530 Γυμνασίου και 368 Λυκείου). Από αυτά, 12 σχολεία ανήκουν στο Ν. Ξάνθης (10 Γυμνάσια και 2 Λύκεια), 11 σχολεία στο Ν. Ροδόπης (7 Γυμνάσια, 4 Λύκεια) και 9 σχολεία του Ν. Έβρου (8 Γυμνάσια και 1 Λύκειο).

Στα θερινά μαθήματα συμμετείχαν: 4 Γυμνάσια και 2 Λύκεια, με 224 μαθητές (187 Γυμνασίου και 37 Λυκείου). Από αυτά, 1 σχολείο ανήκει στο Ν. Ξάνθης (1 Γυμνάσιο), 4 σχολεία στο Ν. Ροδόπης (3 Γυμνάσια, 1 Λύκειο) και 1 σχολείο στο Ν. Έβρου (1 Λύκειο).

Εργάστηκαν 28 συντονιστές/τριες (κυρίως Διευθυντές των σχολείων) και 213 καθηγητές (132 διορισμένοι, 81 ωρομίσθιοι) διαφόρων ειδικοτήτων (112 φιλόλογοι, 56 μαθηματικοί, 43 φυσικών επιστημών και 2 άλλων ειδικοτήτων). Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 14.314 ώρες ενισχυτικής διδασκαλίας (8.416 ελληνικής γλώσσας, 3.587 μαθηματικών και 2.311 φυσικών επιστημών).

Σχολικό έτος 2012-2013: Στα χειμερινά μαθήματα συμμετείχαν: 29 Γυμνάσια και 7 Λύκεια, με 1.695 μαθητές (1.387 Γυμνασίου και 308 Λυκείου). Από αυτά, 16 σχολεία ανήκουν στο Ν. Ξάνθης (14 Γυμνάσια και 2 Λύκεια), 11 σχολεία στο Ν. Ροδόπης (7 Γυμνάσια, 4 Λύκεια) και 9 σχολεία του Ν. Έβρου (8 Γυμνάσια και 1 Λύκειο).

Στα θερινά μαθήματα συμμετείχαν: 4 Γυμνάσια και 1 Λύκειο, με 191 μαθητές (168 Γυμνασίου και 23 Λυκείου). Από αυτά, 1 σχολείο ανήκει στο Ν. Ξάνθης (1 Γυμνάσιο) και 4 σχολεία (3 Γυμνάσια και 1 Λύκειο) στο Ν. Ροδόπης.

Εργάστηκαν 32 συντονιστές/τριες (κυρίως Διευθυντές των σχολείων) και 188 καθηγητές (91 διορισμένοι, 97 ωρομίσθιοι) διαφόρων ειδικοτήτων (96 φιλόλογοι, 58 μαθηματικοί, 33 φυσικών επιστημών και 1 άλλης ειδικότητας). Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 19.398 ώρες ενισχυτικής διδασκαλίας (10.775 ελληνικής γλώσσας, 5.176 μαθηματικών, 3.424 φυσικών επιστημών και 23 άλλων μαθημάτων).

Για τους σκοπούς της αξιολόγησης της υλοποίησης της δράσης συλλέχτηκαν και αξιοποιήθηκαν τα παρακάτω δεδομένα κάθε έτος:

- Οι εκθέσεις *Εκπαιδευτικού Έργου* (των εκπαιδευτικών) και οι εκθέσεις *Λειτουργίας της Δράσης* (των συντονιστών) [το μέρος εκτός των ερωτήσεων αξιολόγησης που αναφέρονται στην επόμενη περίπτωση]. Οι συγκεκριμένες εκθέσεις κατατέθηκαν δύο φορές στη διάρκεια του συγκεκριμένου σχολικού έτους (βλέπε παρακάτω).
- Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών και των συντονιστών σε ερωτήσεις που εμφανίζονται στο τέλος των εκθέσεων *Εκπαιδευτικού Έργου* που κατάθεσαν οι εκπαιδευτικοί (Παράρτημα I) και των εκθέσεων *Λειτουργίας της Δράσης* που υπέβαλαν οι συντονιστές (Παράρτημα II).
- Οι εκθέσεις/σημειώματα που κατέθεσαν οι υπεύθυνοι της Γλώσσας, της Λογοτεχνίας, των Φυσικών Επιστημών και των Μαθηματικών σχετικά με την αξιολόγηση της εμπλοκής και των επιτευγμάτων των μαθητών και των εκπαιδευτικών στο αντικείμενο ευθύνης τους.
- Οι εκθέσεις εποπτείας που κατέθεσαν οι επόπτες κατά νομό στη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος.

Η έκθεση *Εκπαιδευτικού Έργου* περιλαμβάνει τρία μέρη:

(i) *Μαθησιακή εξέλιξη των μαθητών* (μέρος πρώτο): Εδώ ο εκπαιδευτικός καλείται να σχολιάσει τη μαθησιακή εξέλιξη κάθε μαθητή σε τρεις άξονες:

- α) Περιγραφή και σχολιασμός της συμμετοχής στην ΕΔ,
- β) Εξέλιξη της επίσημης βαθμολογίας (στο αντίστοιχο της ΕΔ μάθημα στο κανονικό πρόγραμμα) σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό του κανονικού ωραρίου (εάν δεν συμπίπτουν) και
- γ) Σχολιασμός της πιθανής επίδρασης του προγράμματος της ΕΔ στην επίδοση στο αντίστοιχο μάθημα στο κανονικό πρόγραμμα

(ii) *Διδακτικό έργο* (μέρος δεύτερο): Στο μέρος αυτό ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνεται να εκφράσει τις απόψεις και την εκτίμησή του σχετικά με τα παρακάτω, επιλέγοντας τρεις κατάλληλες/ χαρακτηριστικές διδακτικές ενότητες:

- α) Ζητήματα που τέθηκαν προς συζήτηση
- β) Εναλλακτικές απόψεις που υποστηρίχθηκαν από τους/τις μαθητές/τριες
- γ) Άποψη που επικράτησε τελικά
- δ) Τρόπος με τον οποίο επικράτησε η άποψη
- ε) Παρατηρήσεις σχετικές με τα διδακτικά υλικά

iii) *Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης* (μέρος τρίτο): Πρόκειται για ερωτήσεις που ζητούν από τον εκπαιδευτικό να διατυπώσει την κρίση του σχετικά με συγκεκριμένες συνιστώσες της υλοποίησης της δράσης.

Αντιστοίχως, η έκθεση *Λειτουργίας της Δράσης* αποτελείται από δύο μέρη και, συγκεκριμένα:

(i) Ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία: Πρόκειται για αριθμητικά ή μη δεδομένα σχετικά με τη συμμετοχή μαθητών, τυχόν προβλήματα που προέκυψαν, το βαθμό αξιοποίησης των εκπαιδευτικών υλικών, την ανταπόκριση των εκπαιδευτικών στις απαιτήσεις των μαθημάτων της ΕΔ, κ.ά.

ii) Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης: Όπως και στην έκθεση Εκπαιδευτικού έργου των εκπαιδευτικών.

Στις επόμενες ενότητες, για καθεμιά από τις κατηγορίες δεδομένων που αναφέρονται παραπάνω, περιγράφονται με συντομία τα εργαλεία συλλογής δεδομένων, υποδεικνύεται ο τρόπος επεξεργασίας τους και παρουσιάζονται κάποια βασικά ευρήματα ανά έτος υλοποίησης της Δράσης, τα οποία αντλούνται από τις ετήσιες εκθέσεις εσωτερικής της αξιολόγησης. Η έκθεση ολοκληρώνεται με κάποιες συνολικές διαπιστώσεις – συμπεράσματα.

2. Κρίσεις εκπαιδευτικών & συντονιστών σχετικές με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας

Οι εκπαιδευτικοί και οι συντονιστές συμπλήρωναν τις εκθέσεις *Εκπαιδευτικού Έργου και Λειτουργίας της Δράσης* αντιστοίχως δύο φορές ανά έτος, στο τέλος Φεβρουαρίου και στο τέλος Μαΐου, με εξαίρεση το πρώτο έτος υλοποίησης της Δράσης, όπου, εξαιτίας της βραχείας διάρκειάς του, συμπληρώθηκε μόνο η έκθεση Μαΐου. Η παρούσα ενότητα εστιάζει στις απαντήσεις σε έξι ερωτήσεις (3 ανοικτού και 3 κλειστού τύπου) που παρατίθενται στο τέλος των δύο παραπάνω εκθέσεων και ζητούν από τους εκπαιδευτικούς και τους συντονιστές να αξιολογήσουν συγκεκριμένες συνιστώσες υλοποίησης του προγράμματος της ΕΔ.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό που απάντησε στις ανωτέρω έξι ερωτήσεις κατά έτος υλοποίησης της Δράσης έχει ως εξής:

(1) *Σχολικό έτος 2010-2011*: 218 εκπαιδευτικοί (188 καθηγητές και 30 συντονιστές). Από αυτούς 70 (32,1%) ήταν άνδρες, 124 (56,9%) γυναίκες, ενώ 24 (11%) δεν δήλωσαν φύλο. Επιπλέον, 98 (45%) ήταν φιλόλογοι (ΠΕ2), 41 (18,8%) μαθηματικοί και 42 (19,3%) φυσικών επιστημών. Επίσης, απαντήσεις έδωσαν και 2 καθηγητές πληροφορικής (ΠΕ19) και 1 αγγλικής φιλολογίας (ΠΕ9), ενώ 34 (15,6%) δεν δήλωσαν την ειδικότητά τους.

(2) *Σχολικό έτος 2011-2012*: 215 εκπαιδευτικοί το **Α' εξάμηνο** (192 καθηγητές και 23 συντονιστές). Από αυτούς 72 (33,5%) ήταν άνδρες και 143 (66,5%) γυναίκες. Οι φιλόλογοι (ΠΕ2) ήταν η ειδικότητα που κυριάρχησε αφού 105 (48,8%) απάντησαν και ακολουθούν οι μαθηματικοί (ΠΕ3) 54 (25,1%) και των φυσικών επιστημών (ΠΕ4) 39 (18,1%), ενώ 17 (7,9%) δεν δήλωσαν την ειδικότητά τους.

Το **Β' εξάμηνο** στις ερωτήσεις απάντησαν 195 εκπαιδευτικοί (171 καθηγητές και 24 συντονιστές). Από αυτούς 74 (37,9%) ήταν άνδρες και 121 (62,1%) γυναίκες. Οι φιλόλογοι (ΠΕ2) ήταν η ειδικότητα που κυριάρχησε και πάλι αφού 98 (50,3%) απάντησαν και ακολουθούν οι μαθηματικοί (ΠΕ3) 47 (24,1%) και των φυσικών επιστημών (ΠΕ4) 32 (16,4%), ενώ 18 (9,2%) δεν δήλωσαν την ειδικότητά τους.

(3) *Σχολικό έτος 2012-2013*: 171 εκπαιδευτικοί το **Α' εξάμηνο** (143 καθηγητές και 28 συντονιστές). Από αυτούς 63 (36,8%) ήταν άνδρες και 108 (63,2%) γυναίκες. Οι φιλόλογοι (ΠΕ2) ήταν η ειδικότητα που κυριάρχησε αφού 80 (46,8%) απάντησαν και ακολουθούν οι μαθηματικοί (ΠΕ3) 49 (28,7%) και των φυσικών επιστημών (ΠΕ4) 26 (15,2%), ενώ 16 (9,4%) δεν δήλωσαν την ειδικότητά τους.

Το **Β' εξάμηνο** στις ερωτήσεις απάντησαν 172 εκπαιδευτικοί (50 άνδρες και 122 γυναίκες) και 31 συντονιστές (24 άνδρες και 7 γυναίκες). Να σημειωθεί ότι στους 172 εκπαιδευτικούς υπήρχαν και κάποιοι συντονιστές που δίδασκαν. Οι φιλόλογοι (ΠΕ2) ήταν η ειδικότητα που κυριάρχησε με 88 (51,2%) εκπαιδευτικούς και ακολουθούν οι μαθηματικοί (ΠΕ3) 53 (30,8%) και οι των φυσικών επιστημών (ΠΕ4) 31 (18%).

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι και στα τρία χρόνια υλοποίησης της Δράσης, περίπου οι μισοί από τους εκπαιδευτικούς ήταν φιλόλογοι, σχεδόν 1 στους 4

ήταν μαθηματικοί και 1 στους 5 ήταν φυσικών επιστημών. Επιπλέον, οι τάσεις που παρατηρήθηκαν στις απαντήσεις στις έξι ερωτήσεις κάθε χρονιάς συγκλίνουν στα ακόλουθα σημεία:

- Περίπου 7-8 στους 10 εκπαιδευτικούς αξιολογούν θετικά τη Δράση.
- Οι εκπαιδευτικοί τείνουν να πιστεύουν ότι η Δράση τους παρείχε ευκαιρίες προβληματισμού για τη λειτουργία της τάξης γενικά, καθώς και, ειδικότερα, βαθύτερης κατανόησης και αποτελεσματικής διαχείρισης της συνύπαρξης παιδιών από διαφορετικές ομάδες στην τάξη.
- Οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν σε γενικές γραμμές πολύ ικανοποιημένοι αναφορικά με τους στόχους, το περιεχόμενο, τη μέθοδο και τα εκπαιδευτικά υλικά της Δράσης.
- Η συνεργασία με τους υπευθύνους του προγράμματος, η στήριξη στη διδακτική πράξη και η επιστημονική επάρκεια των υπευθύνων φαίνεται να ικανοποιούν σε αξιοσημείωτο βαθμό τους εκπαιδευτικούς.
- Οι εκπαιδευτικοί υποδεικνύουν ως θετικά σημεία της Δράσης συχνότερα το λειτουργικό εκπαιδευτικό υλικό, τις χρήσιμες επιμορφώσεις και την εξατομικευμένη διδασκαλία, ενώ ως αδύνατα σημεία το χρόνο τέλεσης των μαθημάτων (κόπωση από το κανονικό πρόγραμμα) και τις μετακινήσεις των μαθητών (λεωφορεία).

3. Εκθέσεις Εκπαιδευτικού Έργου (των εκπαιδευτικών) και Λειτουργίας της Δράσης (των συντονιστών)

Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 1, η έκθεση *Εκπαιδευτικού Έργου* συγκροτείται από τρία μέρη. Στο πρώτο (μαθησιακή εξέλιξη των μαθητών) οι εκπαιδευτικοί καλούνται να σχολιάσουν και να αξιολογήσουν κάθε μαθητή αναφορικά με τη συμμετοχή του στα μαθήματα της δράσης, την εξέλιξη της επίδοσής του στο κανονικό πρόγραμμα και τον τρόπο που η παρακολούθηση των μαθημάτων της ΕΔ επέδρασε στις επιδόσεις τους στο αντίστοιχο μάθημα του κανονικού προγράμματος. Το δεύτερο μέρος (διδασκαλικό έργο) ζητά από τους εκπαιδευτικούς να εκφράσουν τη συνολική τους άποψη σχετικά με την ανταπόκριση-συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα, τις δυσκολίες της διδασκαλίας και να διατυπώσουν παρατηρήσεις σχετικές με τα διδακτικά υλικά και την ανταπόκριση της δράσης της ΕΔ στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών.

Αντίστοιχα, η έκθεση *Λειτουργίας της Δράσης* της ΕΔ ζητά από τους συντονιστές στο πρώτο μέρος της να εκφράσουν την άποψή τους για ζητήματα εποπτείας, συντονισμού και λειτουργίας της, καθώς και για το βαθμό ανταπόκρισης της δράσης της ΕΔ στις προσδοκίες των συντονιστών.

Τέλος, το τρίτο μέρος στις εκθέσεις Εκπαιδευτικού Έργου και το δεύτερο μέρος στις εκθέσεις Λειτουργίας της Δράσης αφορούσαν τις ερωτήσεις που αποτέλεσαν το αντικείμενο της ενότητας 2. Ωστόσο, στην ενότητα εκείνη μελετήθηκαν μόνο τα ποσοτικά στοιχεία των σχετικών απαντήσεων των εκπαιδευτικών και των συντονιστών.

Η ανάλυση των απαντήσεων των εκπαιδευτικών και των συντονιστών στο πρώτο και δεύτερο μέρος της έκθεσης Εκπαιδευτικού Έργου και στο πρώτο μέρος της έκθεσης Λειτουργίας της Δράσης και τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης συνιστούν το αντικείμενο της παρούσας ενότητας. Επιπλέον, στην παρούσα ενότητα εντάσσονται και ορισμένα στοιχεία και από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών και των συντονιστών στα ανοιχτά ερωτήματα αυτού του μέρους.

Για την επεξεργασία των δεδομένων του πρώτου και δεύτερου μέρους της έκθεσης των εκπαιδευτικών και του πρώτου μέρους τη έκθεσης των συντονιστών υιοθετήθηκε μια προσέγγιση ανάλογη της τεχνικής της ανάλυσης περιεχομένου. Συγκεκριμένα, τα σχόλια των εκπαιδευτικών και των συντονιστών κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τις θεματικές που αφορούσαν αντιστοίχως, ενώ οι απαντήσεις τους στις ανοιχτές ερωτήσεις του τρίτου (για την έκθεση Εκπαιδευτικού Έργου) και του δεύτερου μέρους (για την έκθεση Λειτουργίας της Δράσης) ομαδοποιήθηκαν με βάση κατηγορίες που υπέδειξαν οι ίδιες οι απαντήσεις.

Αντικείμενο της ενότητας αποτελούν οι κεντρικές τάσεις που παρατηρήθηκαν στα σχετικά αποτελέσματα κατά τα τρία έτη υλοποίησης της Δράσης, οργανωμένα στους ακόλουθους άξονες, οι οποίοι και αντανακλούν τις συνιστώσες της υλοποίησης της Δράσης που οι εκπαιδευτικοί και οι συντονιστές κλήθηκαν να αξιολογήσουν: σχετικά με τους μαθητές, σχετικά με το διδακτικό έργο, σχετικά με το υποστηρικτικό έργο,

άλλες παρατηρήσεις και προτάσεις (στην περίπτωση των μαθηματικών οι άξονες διέφεραν λίγο ως εξής κατ' αντιστοιχία με τη διαφοροποίησή τους στην αντίστοιχη έκθεση: γενικά, σχετικά με τη μαθησιακή εξέλιξη των μαθητών, σχετικά με τα διδακτικά υλικά και τη διδακτική προσέγγιση, άλλες παρατηρήσεις).

Γενικά: Οι εκπαιδευτικοί αποτιμούν γενικά με θετικό τρόπο την παρέμβαση, κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι τα εκπαιδευτικά υλικά και οι διδακτικές προσεγγίσεις που προτάθηκαν τους επέτρεψαν να αφιερώσουν χρόνο για να εντοπίσουν με συστηματικό τρόπο τις αδυναμίες των μαθητών, να εστιάσουν σε αυτές και να τους προσφέρουν ευκαιρίες να τις επανα-διαπραγματευτούν. Προς αυτήν την κατεύθυνση χρησιμοποιήθηκαν δραστηριότητες που ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα συγκεκριμένων μαθητών και ενθάρρυναν την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση στην τάξη, τονώνοντας έτσι την αυτο-εικόνα και την αυτοπεποίθησή τους.

Καταγράφονται περιπτώσεις μαθητών που βελτιώθηκαν με αξιοσημείωτο τρόπο σε ότι αφορά τις γνωστικές τους επιδόσεις και τον τρόπο συμμετοχής τους ακόμη και στο κανονικό πρόγραμμα, αλλά και μαθητές για τους οποίους απαιτείται περισσότερος χρόνος και επιπλέον ενέργειες που θα αφυπνίσουν το γνωστικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τους κεφάλαιο προς όφελος της εκπαίδευσής τους.

Υπάρχουν, ωστόσο, εκπαιδευτικοί οι οποίοι φαίνεται να δυσκολεύονται να μνηθούν στις αρχές και στη φιλοσοφία της παρέμβασης, διατυπώνοντας συμβατικές και συχνά αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις για ζητήματα ύλης, μάθησης, επιμόρφωσης, δραστηριοτήτων και διδασκαλίας.

Αναφορικά με το μάθημα της Γλώσσας: Τα προβλήματα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο αξιολογούνται ως σοβαρά (κυρίως στο λεξιλόγιο και στη γραμματική). Ωστόσο, επισημαίνονται η προοδευτική αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών, της συμμετοχής τους στα δρώμενα της τάξης και ακόμη και των επιδόσεών τους. Το προτεινόμενο υλικό κρίνεται ως αρκετά ικανοποιητικό και επισημαίνεται η ανάγκη επέκταση και πιο αποτελεσματικής του οργάνωσης για διδακτικούς σκοπούς. Οι επιμορφωτικές συναντήσεις αποτιμώνται συνολικά θετικά αλλά προτείνονται αλλαγές στη μορφή και στο περιεχόμενό τους.

Αναφορικά με το μάθημα της Λογοτεχνίας: Οι εκπαιδευτικοί εμφανίζονται από χρονιά σε χρονιά όλο και πιο ικανοποιημένοι με το υλικό, τη διδακτική πρόταση και τις επιμορφωτικές συναντήσεις. Αποτιμούν θετικά την ποικιλία των κειμένων και τη διδακτική τους πλαisiώση και υποδεικνύουν ορισμένα κείμενα ως υψηλών γλωσσικών απαιτήσεων ή με θεματική που δεν εντάσσεται στα ενδιαφέροντα των συγκεκριμένων μαθητών.

Αναφορικά με το μάθημα των Μαθηματικών: Η προτεινόμενη παρέμβαση συγκεντρώνει την αποδοχή του εκπαιδευτικού προσωπικού, κυρίως εξαιτίας των ευκαιριών που προσφέρει στους μαθητές για ενεργή συμμετοχή στα δρώμενα της τάξης και της ποικιλίας των δραστηριοτήτων που προτείνονται. Επισημαίνεται η ανάγκη εμπλουτισμού του υλικού και η σαφέστερη σύνδεσή του με το ισχύον ΑΠ. Οι

σχετικές επιμορφώσεις αποτιμώνται γενικά με θετικό τρόπο, ενώ το αίτημα για ενδοσχολικές επιμορφωτικές συναντήσεις συνεχίζει να υφίσταται.

Αναφορικά με το μάθημα των Φυσικών Επιστημών: Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών κρίνουν θετικά τη διδακτική προσέγγιση που προτείνεται, εξαιτίας των δυνατοτήτων που προσφέρει για αποτελεσματική διαχείριση των δυσκολιών των μαθητών. Ως ιδιαίτερα θετικά στοιχεία του υλικού αποτιμώνται οι ευκαιρίες που προσφέρει για δημιουργική εργασία σε ατομικό αλλά και σε συλλογικό επίπεδο. Ωστόσο, επισημαίνεται η ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξή του και σαφέστερη σύνδεσή του με το ισχύον ΑΠ. Οι επιμορφωτικές συναντήσεις κρίνονται θετικά.

Αναφορικά με τη λειτουργία και το συντονισμό του προγράμματος της ΕΔ: Ω θετικά χαρακτηριστικά της παρέμβασης αποτιμώνται τα εκπαιδευτικά υλικά, το απαλλαγμένο από βαθμολογική πίεση και ανταγωνισμό μαθησιακό περιβάλλον και η ομάδα υποστήριξης της Δράσης. Ως αδυναμίες υποδεικνύονται πρακτικές δυσκολίες, όπως η κούραση των μαθητών, οι ώρες λειτουργίας (αμέσως μετά το πέρας του κανονικού προγράμματος) και οι δυσκολίες μετακίνησης των μαθητών.

4. Αξιολόγηση της Δράσης κατά αντικείμενο: εκθέσεις αξιολόγησης των υπευθύνων κατά αντικείμενο

Η ενότητα αφορά σε μια αποτίμηση της εμπλοκής και των επιτευγμάτων τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών για όλη την τριετία, σύμφωνα με τις εκθέσεις αξιολόγησης των υπευθύνων κατά αντικείμενο. Η αποτίμηση αποτελεί προϊόν ανάλυσης των καταγραφών των υπευθύνων (με συστηματικά εργαλεία συλλογής δεδομένων), ορισμένες φορές σε αντιπαράθεση με τις αντίστοιχες εκθέσεις Εκπαιδευτικού Έργου που συμπλήρωσαν οι εκπαιδευτικοί. Παρακάτω παρουσιάζονται με συντομία τα βασικά σημεία αυτής της αποτίμησης κατά αντικείμενο.

Νεοελληνική Γλώσσα: Η ενισχυτική διδασκαλία στη ΝΕ Γλώσσα στόχευε στον εντοπισμό του επιπέδου ελληνομάθειας των μαθητών και στην ενίσχυση της ελληνομάθειας μέσω διδασκαλίας που βασίζεται στην επιλογή από τον διδάσκοντα του κατάλληλου υλικού κειμένων και ασκήσεων από το υλικό του Προγράμματος και στη χρήση εξειδικευμένων πρακτικών που αφορούν τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας.

Οι απόψεις για το επικαιροποιημένο υποστηρικτικό υλικό ΝΕ Γλώσσας είναι γενικά θετικές, αλλά αρκετές φορές διατυπώνονται ενστάσεις για το βαθμό δυσκολίας, πράγμα που δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί αδυνατούν να κάνουν επιλογές ανάλογα με το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών. Από αρκετούς φιλολόγους εντοπίστηκε ως αρνητικό στοιχείο της ενισχυτικής της Γλώσσας «οι λίγες ώρες διδασκαλίας».

Διατυπώθηκαν θετικά σχόλια για την υποστήριξη από τους συντονιστές, ενώ θετική φαίνεται πως είναι η άποψη των φιλολόγων για τον εργαστηριακό χαρακτήρα των επιμορφώσεων. Αρκετοί όμως διατυπώνουν αιτήματα όπως αυτό για την πραγματοποίηση υποδειγματικών διδασκαλιών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα μιας μικρής κλίμακας αξιολόγησης του γραπτού λόγου μαθητών που συμμετείχαν στη Δράση κατά το τελευταίο έτος υλοποίησής της (2012-13). Όπως προκύπτει από τη μελέτη των γραπτών, παρατηρείται βελτίωση στη σύνταξη κειμένων μεταξύ Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Οι μαθητές στην Γ΄ Γυμνασίου γράφουν κείμενα μεγαλύτερης έκτασης, χρησιμοποιούν περισσότερο τον υποτακτικό λόγο και δείχνουν μεγαλύτερη ευχέρεια στη χρήση ειδικού λεξιλογίου, κυρίως στα κείμενα του διδακτικού υλικού του Προγράμματος. Ωστόσο, η βελτίωση ως προς την παρουσία λαθών είναι σχετικά μικρή – ιδιαίτερα τα ορθογραφικά λάθη και ορισμένα λάθη κλίσης και σύνταξης είναι ανησυχητικά παρόντα σε όλες τις τάξεις, τόσο στο σχολικό πρόγραμμα όσο και στην ενισχυτική διδασκαλία.

Λογοτεχνία: Βασικός στόχος του μαθήματος είναι να φέρει τους μουσουλμάνους μαθητές σε επαφή με ένα εύρος λογοτεχνικών κειμένων, κατάλληλα επιλεγμένων για το γλωσσικό τους επίπεδο και ελκυστικών σε αυτούς έτσι ώστε να αναπτύξει την

ελληνομάθειά τους και να ενδυναμώσει τη σχέση τους με τον σύγχρονο πολιτισμό. Ακόμη, να αναπτύξει τα εκφραστικά τους μέσα στον προφορικό και το γραπτό λόγο, να αυξήσει την αυτοπεποίθησή τους και τις επικοινωνιακές τους ικανότητες στο πλαίσιο της ομάδας της τάξης.

Η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που δίδαξαν το μάθημα εργάστηκαν αποτελεσματικά, ιδιαίτερα κατά το τελευταίο έτος υλοποίησης της Δράσης (2012-13). Οι λόγοι θα πρέπει να αναζητηθούν στην εμπειρία των εκπαιδευτικών (δούλεψαν σε μεγάλο ποσοστό οι ίδιοι για τρίτη συνεχή χρονιά), στις βιωματικές επιμορφώσεις (αναφέρονται πάρα πολλές εκθέσεις σε αυτές) και στην εξοικείωση και προσωπική πλέον επικοινωνία με τις υπεύθυνες του μαθήματος. Όσοι καθηγητές είχαν τους ίδιους μαθητές στο πρωινό πρόγραμμα διαπίστωσαν ιδίως όμμασι την πρόοδό τους και αυτό δείχνει και τη μεγάλη σημασία της συνεργασίας ΕΔ και πρωινού προγράμματος. Σε κάποιες περιπτώσεις μαθητών, οι εκπαιδευτικοί είχαν την ευκαιρία να σημειώσουν πως έγιναν μέλη δανειστικών βιβλιοθηκών και διάβαζαν και άλλα βιβλία. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Εχίνου, όπου μαθητές ζήτησαν να δανειστούν βιβλίο το οποίο αναφέρθηκε στο μάθημα και ζήτησαν ακόμη να πάνε στο θέατρο.

Φυσικές Επιστήμες: Κεντρικός στόχος των μαθημάτων ήταν η διαμόρφωση μαθησιακών συνθηκών που θα επέτρεπαν μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη ατομική και συλλογική εμπλοκή των μαθητών και, κατά συνέπεια, βελτίωση της κατανόησης θεμελιωδών εννοιών των φυσικών επιστημών από αυτούς.

Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών με την ΕΔ, σε συνδυασμό ασφαλώς και με την επιμόρφωσή τους, για περισσότερα από ένα χρόνια έχει θετικά αποτελέσματα. Το συμπέρασμα αυτό το επιβεβαιώνουν οι δείκτες επιτυχίας των εκπαιδευτικών από χρονιά σε χρονιά, καθώς και η αυξανόμενες θετικές τους στάσεις έναντι του παραγόμενου απ' αυτούς διδακτικού έργου και των υποστηρικτικών υπηρεσιών του προγράμματος. Το επιβεβαιώνει επίσης η συγκριτικά χαμηλότερη αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών που έχουν μικρότερους χρόνους εμπλοκής με το πρόγραμμα (δες αποτελεσματικότητα εκπαιδευτικών στον Ν. Έβρου σε σχέση με αυτή στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης).

Οι εκπαιδευτικοί που αφήνει πίσω του το πρόγραμμα στη Θράκη είναι στην πλειοψηφία τους πλέον έμπειροι και ικανότατοι να συνεχίσουν το έργο τους, τόσο στην εκπαίδευση των μουσουλμανοπαίδων όσο και στην εκπαίδευση γενικότερα. Το συμπέρασμα αυτό το υποδεικνύει η ποικιλία των διδακτικών προσεγγίσεων που μπορούν πλέον να επιχειρούν και να υποστηρίζουν αλλά κυρίως το γεγονός ότι αναγνωρίζουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία την ανάγκη διαφοροποίησης των πρακτικών τους, ακόμη και μεταξύ μαθητών που κατηγοριοποιούνται γενικότερα (για παράδειγμα αναγνωρίζουν πια τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα και στους μουσουλμάνους μαθητές και την ως εκ τούτου μεγαλύτερη ποικιλία εφικτών διδακτικών προσεγγίσεων).

Τέλος, έχουν ωριμάσει οι συνθήκες όπου η λογική, τα υλικά και οι διδακτικές πρακτικές του Προγράμματος μπορούν να περάσουν στο κανονικό πρόγραμμα σπουδών, παράλληλα και σε συνεργασία με τα επίσημα υλικά και προγράμματα. Αυτό επιβεβαιώνεται μέσα από τους προβληματισμούς των εκπαιδευτικών για τους χρόνους που πραγματοποιείται η ΕΔ σε συνδυασμό με τις εκτιμήσεις για την αποτελεσματικότητά της.

Μαθηματικά: Στόχος των αντίστοιχων μαθημάτων ήταν ο εμπλουτισμός και η υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας με δραστηριότητες που αποσκοπούν στη μεγαλύτερη ενεργοποίηση των μαθητών στα μαθηματικά, στην ενίσχυση των γνώσεών τους και στην τόνωση της αυτοπεποίθησής τους.

Η συνολική αποτίμηση των εκπαιδευτικών που δίδαξαν μαθηματικά για τους μειονοτικούς μαθητές που συμμετείχαν ενεργά στα μαθήματα της ΕΔ ήταν θετική. Συγκεκριμένα, υποστήριξαν ότι οι μαθητές: α) κατανόησαν σε ικανοποιητικό βαθμό βασικές μαθηματικές ιδέες, β) βελτίωσαν τις επιδόσεις τους στο κανονικό πρόγραμμα και γ) ανέπτυξαν ένα πιο ενεργό ρόλο στην τάξη, ακόμη και στη διάρκεια του κανονικού προγράμματος. Επιπλέον, συνέδεσαν τις δυσκολίες των μαθητών στα μαθηματικά κυρίως με ζητήματα ελλιπούς κατάκτησης και διαχείρισης της ελληνικής γλώσσας αλλά και με κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες (π.χ., φτωχό κοινωνικό περιβάλλον, άτακτη φοίτηση, απουσία κινήτρων, κ.ά.).

Το εκπαιδευτικό υλικό και η προτεινόμενη διδακτική προσέγγιση μοιάζει να έχουν πείσει την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότητά τους. Ωστόσο, υπάρχει ένας αριθμός εκπαιδευτικών που φαίνεται να δυσκολεύονται στην ουσιαστική του αξιοποίηση στην τάξη, αφενός λόγω της ανασφάλειας που δημιουργεί η πριμοδότηση της αυτονομίας του μαθητή και αφετέρου εξαιτίας της αμφισβητούμενης σύνδεσής του με τα μαθηματικά του κανονικού προγράμματος του σχολείου. Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι από τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς επιχειρούν να ικανοποιήσουν την ανάγκη των μαθητών να επανα-διαπραγματευτούν τις βασικές αδυναμίες τους στα μαθηματικά μέσα από τις δραστηριότητες του υλικού. Σε αυτήν την κατεύθυνση, αρκετοί από αυτούς ανακαλύπτουν, εκπλησσόμενοι ευχάριστα, τις δυνατότητες των μειονοτικών μαθητών να επιτύχουν στα μαθηματικά.

Οι βασικές δυσκολίες με την ουσιαστική αξιοποίηση του υλικού εντοπίζονται και πάλι, κυρίως: α) στην αξίωση για σχεδιασμό, υλοποίηση και αξιολόγηση εξατομικευμένων προγραμμάτων εργασίας με τις δραστηριότητες αλλά και την παράλληλη διαμόρφωση ευκαιριών για συλλογική επεξεργασία / διαπραγμάτευση της μαθηματικής γνώσης, β) στη διαχείριση της προοδευτικής αυτονομίας των μαθητών κατά την προσέγγιση στα μαθηματικά νοήματα, γ) στη σύνδεση της εργασίας των μαθητών με την υλοποίηση του Αναλυτικού Προγράμματος στο πρωινό μάθημα και δ) στην απομάκρυνση από την αντίληψη ότι οι μαθητές θα πρέπει να ασχολούνται «με τα μαθηματικά εκείνα που τους εξασφαλίζουν την επιτυχία στις εξετάσεις και τις καλές επιδόσεις στο σχολείο».

Η δοκιμασία που δόθηκε σε μαθητές που συμμετείχαν στα μαθήματα των μαθηματικών στο τέλος καθενός από τα τρία έτη υλοποίησης της Δράσης επιβεβαιώνει σε ικανοποιητικό βαθμό τα ανωτέρω, καθώς δείχνει ότι ο μαθηματικός εγγραμματισμός της πλειοψηφίας τους βρίσκεται ακόμη σε χαμηλά αλλά αργά βελτιούμενα επίπεδα, όπως ο αριθμητικός εγγραμματισμός, που παρουσιάζει μικρές βελτιώσεις, ειδικά σε βασικές γνώσεις εναρίθμησης.

5. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις

Με βάση όσα προηγήθηκαν, μπορούν να αναγνωριστούν μια σειρά από χαρακτηριστικά της Δράσης της ΕΔ που καταδεικνύουν βασικές επιτυχίες αλλά και αδυναμίες υλοποίησής της κατά την τριετία 2010-2013:

- Η συμμετοχή των μαθητών στα μαθήματα της ΕΔ ήταν, γενικά, ικανοποιητικά σταθερή, παρουσιάζοντας, όπως και την προηγούμενη χρονιά, μέγιστα κατά τη διάρκεια των μαθημάτων προετοιμασίας για τις εξετάσεις Ιουνίου και ελάχιστα σε περιόδους κακοκαιρίας και αύξησης των εποχιακών εργασιών των γονιών των μειονοτικών μαθητών. Επιπλέον, ήταν αξιοσημείωτα ενεργή, οδηγώντας σε ορισμένες περιπτώσεις σε πολύ καλές σχολικές επιδόσεις.
- Στην πλειοψηφία τους, τα εκπαιδευτικά υλικά του προγράμματος αξιοποιήθηκαν αποτελεσματικά από τους εκπαιδευτικούς, προσφέροντας σημαντική βοήθεια στους μαθητές που συμμετείχαν στα μαθήματα της ΕΔ.
- Η σύνδεση της εργασίας στο πλαίσιο της Δράσης και αυτής στο κανονικό πρόγραμμα υπήρξε πιο ρητή αυτήν τη χρονιά. Για παράδειγμα, συχνά υλικό και δράσεις μαθητών που αξιολογήθηκαν ως πολύτιμες στα μαθήματα της ΕΔ αξιοποιήθηκαν και στα αντίστοιχα μαθήματα του κανονικού προγράμματος, ενώ, αναπτύχθηκαν ενδιαφέρουσες συνεργασίες μεταξύ εκπαιδευτικών των δύο πλαισίων.
- Αυξήθηκαν οι συνεργασίες μεταξύ διδασκόντων της Δράσης, οι οποίες περιελάμβαναν από κοινού ανάπτυξη δραστηριοτήτων, από κοινού διδασκαλία ενοτήτων, ανάπτυξη και αξιολόγηση υλικού, συμβατού με τα κριτήρια μάθησης και διδασκαλίας που θέσπισε το πρόγραμμα, κ.ά. Η συμβολή των μελών της ομάδας στήριξης κατά αντικείμενο ήταν συχνά καθοριστική για την επιτυχία αυτών των συνεργασιών.
- Ο συντονισμός κατά σχολική μονάδα, καθώς και το σύστημα εποπτείας και στήριξης των σχολικών μονάδων αποτιμώνται θετικά. Η βελτίωση της ηλεκτρονικής καταχώρησης της κινητικότητας των σχολικών μονάδων (πληροφορίες που αφορούν στην πραγματοποίηση των μαθημάτων, την παρουσία των μαθητών, τις επιδόσεις των μαθητών, κ.ά.) και της ηλεκτρονικής επικοινωνίας των στελεχών της εκπαίδευσης συνέχισε να συμβάλλει καθοριστικά στην ποιότητα υλοποίησης της Δράσης.

Γενικά, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών συνέχισε να εκτιμά ότι η Δράση της ΕΔ ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους, προσφέροντάς δυνατότητες αποτελεσματικότερης ανάπτυξης της διδακτικής πράξης στις σύνθετες πολύ-πολιτισμικές τάξεις των τριών νομών. Η συνεργασία με τα μέλη της ομάδας στήριξης της Δράσης αξιολογείται θετικά, ενώ υποδεικνύονται ως δυνατά σημεία της παρέμβασης τα εκπαιδευτικά υλικά και η δυνατότητα που παρείχαν για εξατομίκευση της διδασκαλίας και ως αδυναμίες της πρακτικά θέματα, όπως το επίπονο ωράριο και η δυσκολία μετακίνησης των μαθητών.

Και στις αξιολογήσεις της φετινής χρονιάς γίνεται φανερό ότι η θετική αποτίμηση της παρέμβασης συνδέεται με το γεγονός ότι δόθηκε στους εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να εστιάσουν με συστηματικό τρόπο στις αδυναμίες τους και να τους προσφέρουν ευκαιρίες να τις επανα-διαπραγματευτούν. Σε αυτήν την κατεύθυνση εντοπίστηκαν περιπτώσεις μαθητών που βελτιώθηκαν με αξιοσημείωτο τρόπο στο γνωστικό αλλά κυρίως στο συναισθηματικό πεδίο, επιτυχίες με εμφανείς συνέπειες στις επιδόσεις και στον τρόπο συμμετοχής τους ακόμη και στο κανονικό πρόγραμμα, αλλά και μαθητών για τους οποίους απαιτείται περισσότερος χρόνος και επιπλέον μεθοδευμένη δράση αφύπνισης του νοητικού και κοινωνικο-πολιτισμικού τους κεφαλαίου προς όφελος της εκπαίδευσής τους.

Οι εκθέσεις των επιστημονικά υπευθύνων συνεχίζουν να καταγράφουν ικανοποίηση εκ μέρους των εκπαιδευτικών για τα υλικά και τις διδακτικές προτάσεις. Ακόμη, δυσκολίες, δισταγμούς και κάποιες αντιστάσεις στη διαχείρισή τους στην τάξη, εκτιμήσεις για χαμηλά επίπεδα γλωσσομάθειας/ ελληνομάθειας και για χαμηλές επιδόσεις των μαθητών στα μαθηματικά και στις φυσικές επιστήμες αλλά και κατακτήσεις εκ μέρους των μαθητών στο πλαίσιο της παρέμβασης. Παρατηρείται, ωστόσο, μια σταδιακή άμβλυνση των προβλημάτων και των δυσκολιών που εντοπίζονται, που φαίνεται να συνδέεται με τη σταθερή εργασία των υπεύθυνων ομάδων κατά αντικείμενο στο πεδίο, την ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης των αρχών των παρεμβάσεων από τους εκπαιδευτικούς και τη διεύρυνση του χρονικού ορίζοντα πειραματισμού με τα υλικά και τις διδακτικές πρακτικές που προτείνονται από το πρόγραμμα, η οποία επιτρέπει σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα των μαθημάτων της ΕΔ σε επαρκή χρονικό ορίζοντα.

Βασική στόχευση οποιασδήποτε επέκτασης του προγράμματος και της Δράσης της ΕΔ παραμένει:

- Η ισχυροποίηση των 'καλών πρακτικών' εργασίας με τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους συντονιστές
- Η συστηματοποίηση της στήριξης του εκπαιδευτικού έργου στο πεδίο
- Ο εμπλουτισμός και η επικαιροποίηση των υλικών και των διδακτικών προσεγγίσεων
- Η συστηματικότερη παρακολούθηση της εργασίας στην τάξη
- Η συστηματικότερη καταγραφή της προόδου των παιδιών σε γνωστικό και σε κοινωνικο-συναισθηματικό επίπεδο.

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΣΤΑ ΧΕΙΜΕΡΙΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΑ ΦΟΙΤΩΝΤΕΣ	ΛΥΚΕΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ	ΛΥΚΕΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΑ ΦΟΙΤΩΝΤΕΣ
2010-11	1281	1241	309	294
2011-12	1550	1530	372	368
2012-13	1918	1387	400	308

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΣΤΑ ΘΕΡΙΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΑ ΦΟΙΤΩΝΤΕΣ	ΛΥΚΕΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ	ΛΥΚΕΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΑ ΦΟΙΤΩΝΤΕΣ
2010-11	228	136	46	46
2011-12	191	187	68	37
2012-13	168	168	23	23